

Η διαλεκτική χρόνου και θανάτου στη χριστιανική διδασκαλία

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[προηγούμενη δημοσίευση:<http://www.pemptousia.gr/?p=87169>]

Ο θάνατος και ως βιολογικό ακόμα φαινόμενο α-πο-τελεί την τελευταία φάση της ζωής. Αυτό ισχύει πο-λύ περισσότερο για τον θάνατο ως υπαρξιακό βίωμα. Αν όμως ο θάνατος αποτελεί την τε-λευ-ταία φάση της ζωής, τότε και η ζωή αποκτά το πλήρες νόημά της μόνο με τη συμπερίληψη του θανάτου. Όταν το νό-ημα της ζωής δια-τυ-πώνεται χωρίς να συμπεριλα-μ-βά-νεται ο θάνατος, είναι άτοπο, γιατί ο θάνατος, ως τελευταία φάση της ζωής, καταλύει όλο το προη-γού-μενο νόημά της. Γι' αυτό και ο άνθρωπος ολοκληρώνεται, όταν κατορ-θώνει να χωρέσει στη ζωή του και τον θάνατο. Εδώ έγκειται και η σπουδαιότητα της μελέτης του θανάτου, που προ-βάλ-λεται ιδιαί-τερα από τους αρχαίους φιλοσόφους και τους Πατέρες της Εκ-κλη-σίας.

Αν η βιολογική ζωή εκδιπλώνεται ως πάλη με τον χρόνο, που τελικώς την αφανίζει, η πνευματική ζωή του Χρι-στιανού προβάλλει ως νίκη εναντίον του χρόνου και ένταξη στην αιωνιότητα. Η ένταξη στην αιωνιότητα συνδέεται με μία νέα τοποθέτηση και δρα-στη--ριο-ποίηση μέσα στον κόσμο. Αυτό γίνεται φανερό και στη ζωή του Μ. Βασιλείου, όπως και γενικότερα των αγίων της Εκκλησίας. Η αγάπη για τους συναν-θρώ-πους τους, το εν-δι-α-φέρον για τις ανάγκες και τα προ-βλή-ματά τους, η άσκηση του φιλανθρωπικού, κοι-νωνικού και πνευμα-τικού έργου τους, και γενι-κότερα η όλη παρουσία και δραστηριότητά τους, δεν ήταν προϊόν-τα κοινωνικής συμβατικότητας, αλλά συνέπειες της τοποθετήσεως και του προσανατολισμού της ζωής τους ως αληθινών Χριστιανών. Η αποξένωσή τους από τον κόσμο και η ταυτό-χρονη επανέν-τα-ξή τους σε αυτόν, ως απώλεια που αντιστοιχεί με εύρεση, ως αλλοτρίωση που ισοδυ-να-μεί με ανάκτηση, τους ανέδειξε πραγματικούς φωστήρες της οικουμένης· τους απέδειξε Χριστιανούς όχι «ονόματι», αλλά «πράγ-ματι».

Ο Χριστιανός λοιπόν είναι ο άνθρωπος που απο-δέ--χεται την αλλοτρίωσή του εν ονόματι του Χριστού. Αλλοτριώνει τη ζωή του, αλλοτριώνει τον χρόνο της ζωής του, και εντάσσεται σε μια νέα πορεία ζωής. Η νέα αυτή πορεία είναι η πορεία της μετάνοιας και της αγάπης προς τον Θεό και τον πλησίον. Η μετάνοια, ως

επιστροφή του ανθρώπου στον χρόνο της μνήμης του Θεού, που συμπυκνώνεται στον λειτουργικό χρόνο, επαναφέρει τον άνθρωπο «εις οι-κεί-ω-σιν Θεού από της διά την παρακοήν γενομένης αλλοτριώσεως»[14].

Ο άνθρωπος, που δημιουργήθηκε «κατ εικόνα» και «καθ' ομοί-ωσιν» Θεού, διατηρεί το νόημα και τον σκοπό της υπάρξεώς του με τη μνήμη του Θεού. Με τη μνήμη αυτή παραμένει προσηλωμένος και στη δική του θεοειδή μορφή, που αμαυρώθηκε με την αλλοτρίωση από τον Θεό και την αθέτηση του θείου θελήματος. Ειδικότερα βέβαια για τον Χριστιανό η μνήμη του Θεού συγκεκριμενοποιείται με τη μνήμη του Χριστού και του ανακαινιστικού του έργου. Και το πε-ριε-χόμενο της μνήμης του Χρι-στού συμπυκνώνεται στη θεία Ευχαριστία. Το μυστήριο αυτό, ως μυστήριο της αληθινής ζω-ής του πιστού, είναι μυστήριο της αληθινής μνήμης του· μνήμης που δεν επιστρέφει μόνο στο παρελθόν, αλλά επεκτείνεται και προς το μέλλον· μνήμης που υπερβαίνει τελικά τον χρόνο και προσλαμβάνεται στην αιωνιότητα και την αϊδιότητα της θείας ζωής. Γι' αυτό και η τέλεση της θείας Ευχαριστίας συνδέεται με τη μεγαλύτερη συμπύ-κνωση του χρό-νου μέσα στο πλαίσιο της πνευματικής ζωής.

Η συμπύκνωση αυτή του χρόνου εκφράζεται σαφέστατα στη θεία Λει-τουρ-γία, ιδιαίτερα μάλιστα στη Λειτουργία του Μ. Βασιλείου. Και είναι χαρακτηριστικό ότι η λειτουργική μνήμη δεν αναφέρεται μόνο στο παρελθόν αλλά και στο μέλλον. Δεν παρουσιάζεται ως ανάμνηση αυτών που έγιναν στον χαμένο, αλλά για την Εκκλησία πάντοτε κερδισμένο χρόνο, αλλά και ως πρόγευση αυτών που αναμένονται να συμβούν. «Με-μνημένοι ουν, Δέσποτα, και ημείς των σωτηρίων αυτού παθημάτων, του ζωοποιού σταυρού, της τριημέρου ταφής, της εκ νεκρών αναστάσεως, της εις ουρανούς ανόδου, της εκ δεξιών σου του Θεού και Πατρός καθέδρας, και της ενδόξου και φοβεράς δευτέρας αυτού παρουσίας».

Με τη λειτουργική αυτή συμπύκνωση του χρόνου δεν προσφέ-ρεται κάποια συναισθηματική λύτρωση των πιστών από το δεσμευ-τικό επίπεδο των αισθη-τών, αλλά η υπαρξιακή τους ανακαίνιση με αναφορά στην υπερβατική παρουσία του Χριστού. Η πίστη στο πρόσωπο του θεανθρώπου Χριστού και η αναγνώρισή του ως κεφαλής της Εκκλη-σίας καθιστά δυνατή τη σταυρική ή συνθετική αυτή θεώρηση και μεταμόρφωση του χρόνου.

Ο Μ. Βασίλειος, στυλοβάτης του κοινοβιακού μοναχισμού, γνώ-ρι-σε και έζησε στον υψηλότερο δυνατό βαθμό την κοινοχρησία όχι μόνο των υλικών αγαθών αλλά και του χρόνου. Έδωσε όχι μόνο τα υπάρχοντά του αλλά και ο-λό-κληρο τον χρόνο της ζωής του στους άλλους. Ο Χριστιανός δεν αντιμετωπίζει τον χρόνο ως ατομική του ιδιοκτησία, αλλά ως α-γα-θό για κοινή χρή-ση. Όταν κρατάμε τον χρόνο μόνο για τον εαυ-τό μας, χωριζόμαστε από τους άλλους. Χωριζόμαστε όχι

μόνο από αυτούς που έζησαν πριν από εμάς, αλλά και από αυτούς που ζουν μαζί μας, δίπλα μας. Έτσι πε-ριο--ρίζουμε τον δικό μας χρόνο και τη δική μας ζωή. Γι' αυτό χρειάζεται να μοιρα-ζό-μαστε τον χρόνο μας με τους άλλους, να τον θυσιάζουμε για τους άλλους, να κοινωνούμε μαζί τους. Προσφέ-ρο-ντας- τον χρόνο μας προ-σφέ-ρου-με τη ζωή μας, χωρίς να παύουμε να ζούμε οι ίδιοι. Και με τον τρόπο αυτόν ζούμε διπλά τον χρόνο και τη ζωή μας, γιατί ζούμε ταυτόχρονα στον χρόνο και στη ζωή των άλλων.

[14] Μ. Βασιλείου, *Περί Αγίου Πνεύματος* 15, 35, PG 32, 128D.

(Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Οδοιπορικό θεολογικής ανθρωπολογίας*, εκδ. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2005, σ. 99-114.)